

Сутність художнього перекладу та його характерні риси

Переклад – це особливий вид духовної діяльності людини, який направлений на мовне посередництво, тобто на подолання бар’єрів у людському спілкуванні, що пов’язані з мовною різноманітністю. Беручи свій початок із давніх-давен, переклад завжди відігравав важливу роль в історії розвитку як світової культури загалом, так і в історії розвитку окремих народів. Однак приблизно із середини ХХ ст., після закінчення Другої світової війни, завдяки тому, що інтенсивність міжнародних контактів різко набрала обертів, перекладацька діяльність у всіх своїх різновидах набула небаченого раніше розмаху.

Слово “переклад” належить до числа загальновідомих та загальноживаних мовних одиниць. Однак, як термін, що характерний для наукового знання, дане слово потребує уточнення і наукового пояснення. Так, наприклад, російський вчений Р. К. Міньяр-Белоручев визначає переклад, як процес, що відбувається у формі психічного акту та полягає у тому, що мовний твір (письмовий текст чи усне висловлювання), написаний однією мовою – мовою оригіналу (МО), перетворюється в інший твір за допомогою мови перекладу (МП). Переклад при цьому можна вважати результатом даного процесу, при здійсненні якого з’являється новий твір, написаний мовою перекладу [11, с. 5].

На рубежі ХХ–ХХІ ст. набули поширення дві принципово відмінні дослідницькі позиції. Перша полягає в аналізі співвідношень перекладу з оригіналом, як двох пов’язаних між собою мовних творів – із урахуванням їх специфіки і виявлення на основі аналізу закономірностей перекладацького процесу (лінгвістичний підхід); друга – у дослідженні процесу перекладу і спробах його моделювання (за допомогою схем), а також прогнозування можливих варіантів його реалізації – в залежності від різних мовних і позамовних умов (психолінгвістичний підхід).

Дефініції терміну “переклад” різноманітні та багаточисленні. Зіставлення термінологічних визначень різних авторів дає нам уявлення про систему дослідницьких цілей і поглядів ученого, його приналежності до певної наукової школи, а також до певного етапу розвитку перекладацької науки. Розглянемо декілька визначень у порядку їх появи та прослідкуємо трансформацію поняття “переклад”.

Так, А. В. Федоров, один із засновників радянського перекладознавства стверджує, що у процесі перекладу слід вірно і повно виразити засобами однієї мови те, що вже раніше було виражене засобами іншої мови [14, с. 10]. Таким чином, А. В. Федоров бачить у перекладі перш за все повне перевираження, передачу смислової інформації. Науковець приділяв увагу порівнянню текстів

оригіналу та перекладу, а сам переклад досліджував з позицій результативності процесу.

Л. С. Бархударов робить акцент на вивченні перекладу як процесу трансформацій при переході від тексту оригіналу до тексту перекладу: “Переклад – міжмовне перетворення чи трансформація тексту, написаного однією мовою, в текст, написаний іншою мовою” [3, с. 27]. У фокусі досліджень Л. С. Бархударова знаходиться сам процес перекладу. Саме він обґрунтував теорію та розробив типологію перекладацьких трансформацій.

Л. А. Черняховська у дослідженнях перекладу робить акцент на використанні методів структурної лінгвістики і визначає переклад як “перетворення структури мовного твору, у результаті якого, при збереженні незмінним плану змісту, змінюється план вираження, одна мова замінюється іншою” [15, с. 3]. Увага дослідниці звернена, у першу чергу, на структуру текстів оригіналу та перекладу, визначену структурами мов, які взаємодіють у процесі перекладу.

Можна сказати, що вищезазначені дослідники-перекладознавці, намагаючись розкрити предмет теорії перекладу, не брали до уваги те, що переклад – це складне, комплексне явище, на яке впливає багато різноманітних факторів. Розуміння цього факту у більшій мірі простежується у роботах В. Н. Комісарова, який відмічає, що протиставляти процес перекладу та його результат навряд чи правомірно. Саме результат перекладу представляє собою ту реальність, на основі аналізу якої можна опосередковано судити про те, як протікав процес перекладу. Згідно визначення В. Н. Комісарова, переклад – це вид міжмовного посередництва, котрий цілком орієнтований на оригінал.

Сучасні підходи, у яких переклад розглядається не тільки як міжтекстове перетворення, але і як особливий вид людської діяльності, що носить соціальний характер, можна зустріти у роботах В. С. Виноградова, І. С. Алексєєвої, М. К. Гарбовського та інших дослідників.

В. С. Виноградов визначає переклад як “викликаний суспільною необхідністю процес і результат передачі інформації (змісту), що виражена у письмовому чи усному тексті однією мовою, за допомогою еквівалентного тексту іншою мовою” [5, с. 11].

І. С. Алексєєва бачить у перекладі “діяльність, яка здійснюється перекладачем і полягає у варіативному перевираженні, перекодуванні тексту, що був породжений однією мовою, у текст, написаний іншою мовою” [1, с. 7]. Із точки зору дослідниці переклад представляє собою перш за все результат діяльності особливого суб’єкта – перекладача, з притаманними йому психологічними та професіональними особливостями.

Проте, мабуть визначення, яке найбільш повно відображає всю специфіку перекладу належить М. К. Гарбовському. У його розумінні “переклад – це суспільна функція комунікативного посередництва між людьми, які користуються різними мовними системами, що реалізується у ході психофізичної діяльності білінгва у відображенні дійсності на основі його індивідуальних особливостей інтерпретатора, який здійснює перехід від однієї семіотичної системи до іншої з метою еквівалентної, тобто максимально повної,

але завжди часткової передачі системи сенсів, що полягає у вихідному повідомленні від одного комуніканта іншому” [6, с. 216].

Спираючись на роботи відомих учених – перекладознавців та лінгвістів В. Н. Комісарова, А. В. Федорова, Г. Гачечіладзе [9, 14, 7] та інших, можна виділити основні характерні риси, що притаманні художньому перекладу:

1. Точність. Перекладач мусить донести до читача найбільш повно всі ідеї, що були виражені автором. При цьому необхідно зберегти не лише основні положення, а ще й нюанси та відтінки висловлювання. У той же час, перекладач не повинен нічого додавати від себе, доповнювати чи роз’яснити автора, інакше це було б нічим іншим, як спотворенням тексту оригіналу.

2. Стислість. Перекладач не повинен бути багатослівним, йому варто висловлювати свої думки максимально стисло та лаконічно.

3. Ясність. У той же час, лаконічність і стислість мови перекладу не повинні шкодити ясності вираження думки та легкості її розуміння. Потрібно уникати важких для розуміння неоднозначних зворотів.

4. Літературність. Переклад повинен повністю відповідати загальноприйнятним літературним нормам [2, с. 51–52].

Також вважаємо доцільним зупинитися на задачах художнього перекладу. Теоретично, можна виокремити три основні задачі художнього перекладу:

– по-перше, познайомити читачів із творчістю письменника, твори якого вони самі прочитати не можуть, через незнання тієї мови, якою ці твори написані;

– по-друге, ознайомити читача з особливостями культури іншого народу, показати своєрідність цієї культури;

– по-третє, просто ознайомити читача зі змістом книги [13, с. 370].

Якщо ми говоримо про художній переклад, то загалом можна сказати, що перед ним стоять ті ж самі задачі, що і перед іншими видами перекладу. Художній переклад, як і будь-який інший, має на меті відтворити засобами мови перекладу усе те, що було сказано мовою оригіналу. Особливості цього виду перекладу і специфіка проблем, що виникають при перекладі, перш за все, виявляються особливостями самого художнього тексту, його характерними рисами, що відрізняють його від інших видів текстів [13, с. 344].

Художній текст – це результат творчого процесу, втілення творчого задуму; художній твір, який має високу інформаційну насиченість, представляючи читачу різні види інформації. Певне, саме художній текст найяскравіше відображає національну специфіку приналежності до тієї чи іншої культури. Художній текст несе естетичне, емоційне, символічне, еталонне, образно-метафоричне значення у тій чи іншій культурі, а також відображає національний характер, менталітет та світосприйняття того чи іншого народу у просторі літературного наслідування даної культури.

Згідно теорії тексту Н. С. Валгіної, текст має дві основні взаємопов’язані текстотвірні функції: естетичну та функцію впливу [4, с. 54]. Із точки зору М. В. Межової, художній текст має також культурологічну функцію. Важливою характеристикою художнього тексту являється його культурний контекст, який є унікальним і неповторним у своєму роді [10, с. 107]. Таким чином, художній

текст розглядається як елемент культури, у якому найяскравіше проявляється специфіка культурної і мовної своєрідності, інформації про ту чи іншу країну, вираження картини світу.

Зауважимо, що художні тексти, написані іноземною мовою, входять до контексту різних культур та стають загальновідомими лише завдяки перекладу. На різних історичних етапах мистецтво художнього перекладу ґрунтувалося на двох основних принципах – точного перекладу, що полягав у збереженні порядку слів, мовних та граматичних конструкцій та вільного перекладу, основне завдання якого – збереження змісту оригіналу [8].

Разом із тим, не можна забувати про необхідність максимального наближення тексту перекладу до тексту оригіналу. Відтак, Я. Рецкер стверджує, що “основним завданням перекладача є передача цілісності і точності змісту оригіналу за допомогою засобів іншої мови, проте обов’язковою передумовою є збереження стилістичних та експресивних особливостей” [12, с. 7].

Таким чином, можна сказати, що художній переклад – це, безумовно, творчий процес, який не може ґрунтуватися на чітких інструкціях. Він вимагає від перекладача не лише досконалого знання мови оригіналу, мови перекладу та їх культур, а й попереднього лінгвістичного та культурологічного аналізу вихідного тексту. Основна задача перекладача – не просто перекласти, а так би мовити, створити “новий” текст, еквівалентний оригіналу.

Перекладачі у своїй діяльності стикаються із цілим рядом проблем, а саме: із труднощами перекладу реалій, стійких виразів, проблемою гри слів, культурними відмінностями мов. Для досягнення адекватності та еквівалентності перекладу лінгвісти та науковці пропонують користуватися перекладацькими трансформаціями, тобто своєрідними “міжмовними перетвореннями”. Найпоширенішими з них є додавання, опущення, калькування, описовий та антонімічний переклад, генералізація та конкретизація, прийом смислового розвитку.

Література

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Издательский центр “Академия”, 2004. 352 с.
2. Алимова М. В. Особенности и основные критерии перевода художественного текста. *Вестник РУДН серия Русский и иностранные языки и методика их преподавания*. 2012. № 2. С. 47 – 52.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М. : “Международ. отношения”, 1975. 240 с.
4. Валгина Н. С. Теория текста : учебное пособие. М.: Логос, 2003.
5. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М. : Издательство института общего среднего образования, 2001. 224 с.
6. Гарбовский Н. К. Теория перевода: Учебник. М. : Изд-во Моск. ун-та, 2004. 544 с.
7. Гачечиладзе Г. Художественный перевод и литературные взаимосвязи. 2-е изд. М. : Наука, 1982. 260 с.

8. Козак Т. Б. Особливості художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Тернопіль. 2015. С. 221 – 223.

9. Комиссаров В. Н. Теория перевода: Лингвистические аспекты. М.: Высшая школа, 1990. 253 с.

10. Межова М. В. Художественный текст как элемент культуры: переводческий аспект. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Кемерово. 2014. № 9 (39). Ч. 1. С. 106 – 109.

11. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода. М. : Московский Лицей, 1996. – 208 с.

12. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингвистической теории перевода. М. : Международные отношения, 1974. 216 с.

13. Сдобников В. В., Петрова О. В. Теория перевода : учебник для студентов лингвистических вузов и факультетов иностранных языков. М. : АСТ: Восток – Запад, 2007. 448 с.

14. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностранных языков. Учеб. пособие. 5-е изд. СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : ООО "Издательский Дом "ФИЛОЛОГИЯ ТРИ", 2002.

15. Черняховская Л. А. Перевод и смысловая структура. М. : Международные отношения, 1976. 264 с.

The present article is concerned with different definitions of the term "translation", offered by leading national scholars of language. The article deals with characteristic traits of literary translation – the fidelity of the translation, its intelligibility and literariness. The author also analyzes three main tasks of literary translation and comes to the conclusion that literary translation is to some extent a difficult creative process that demands from the translator not only competence in 2 different languages but also linguistic and culturological analysis of the translatable text.

Key words: translation, literary translation, linguistic analysis, fidelity of the translation, culture-specific element, word-play.

Олена Безрук

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
Науковий керівник – к. філол. н., доц. Кравченко В. Л.*

Лексико-семантична характеристика мови творів Рея Бредбері та особливості їх перекладу

Актуальність дослідження полягає у тому, що тема лексико-семантичної характеристики та способи перекладу зазначених творів Рея Бредбері найменше досліджена, тому вимагає глибокого вивчення.

До проблеми вивчення різних аспектів творчості Рея Бредбері зверталось чимало науковців та критиків. Серед вже вивчених аспектів можна зазначити такі як ідейно-тематичний, жанрова природа і поетика творів. Наприклад, науковець Ю. С. Серенков вивчав біографію та твори Рея Бредбері у контексті інтелектуальної думки США [9]. М. І. Кисельова досліджувала творчість Рея